



Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Dalby kro

Præstø amt, Fakse herred, Sønder Dalby sogn - kildeafskrift doneret af Arne Hansen, Hadsund

Oprindelsen til Dalby kro er meget usikker, idet der ikke er et jordtilliggende, der gør, at jeg kan følge gården.

Det er imidlertid min formodning, at oprindelsen må være Universitets gård, der i 1664 var smedie, men det er kun en antagelse, der ikke kan dokumenteres.

I matriklen i 1664 er den angivet som Københavns Universitet, Niels Smed husmand, afgift 1 rd.

I matriklen i 1680 er den angivet som Universitetet, fæsteren Anders Hansen Smed, gårdens hartkorn 1 - 1 - 3 - 0.

Der må nødvendigvis have været et jordtilliggende til krogården, og dette er det eneste, der passer ind i billedet, idet krogårdens jordtilliggende blev øget med jorden fra en øde gård i Viverup under Hans Nielsen omkring 1742.

Fæstere på gården:

Niels Pedersen Smed før 1660 til 1671

Peder Hansen 1671 til 1676

Anders Hansen Smed 1676 til 1687

Ukendt 1687 til 1709

Jørgen Olsen 1709 til 1742

Hans Nielsen 1742 til 1772

Christen Dyrlund 1772 til 1783

Johan Jørgen Heintorff 1785 til 1793

Johann Callies 1801

Enken Margrethe Nielsdatter 1801 til 1815

Anders Nielsen 1815 til 1830

Niels Pedersen Smed

Født 1584 død 1671

Fæster før 1660 til 1671

Niels fremgår som fadder i kirkebogen i perioden 1661 til 1663. Han fremgår ligeledes af skattelisterne i 1663 og 1664. I 1670 døde Inger Niels Smeds 70 år gammel og i 1671 døde Niels Pedersen Smed 87 år.

Peder Hansen

Fæster 1671 til 1676

Der er formodentlig tale om samme Peder Hansen, der havde gård nr. 5 i Tureby indtil 1670. Peder fremgår af skattelisten i 1673, han nævnes ligeledes i kirkebogen som fadder i perioden 1671 til 1675, ud over dette fremgår han ikke.

Anders Hansen Smed

Født 1637 død 1710

Fæster 1676 til 1687

Anders fremgår af kirkebogen som fadder fra 1677. Han var gift med Ane, og i 1679 fik de sønnen Peder. Ane nævnes ofte som gudmor frem til 1687. Han fremgår af matriklen i 1680 og 1690, han nævnes ligeledes i skattelisten i 1681. Omkring 1687 flytter han til Rohde, hvor han døde i 1710.

Ukendt.

Det kan ikke afgøres, hvem der var fæster i perioden 1690 til 1709

Jørgen Olsen.

Født 1685 død 1742

Fæster 1709 til 1742

Den 11. dec. 1709 blev en ungkarl af Dalby, Jørgen Olufsen Snedker, trolovet til Laurs Olufsens datter ved navn Karen Laursdatter af Kielstrup. Jørgen fremgår af skattelisterne i 1710 og 1713. I 1725 døde Jørgen Olsen Snedkers kone Karen Laursdatter 38 år. I 1726 blev Jørgen Olsen snedker af Dalby trolovet til Jep Rasmussens datter Johanne i Karise. Jørgen døde i 1742, hvorefter enken giftede sig med efterfølgeren.

Hans Nielsen.

Født 1711 død 1772

Fæster 1742 til 1772

I 1742 blev ungkarl fra Bregentved Hans Nielsen trolovet til salige Jørgen Olsen snedkers enke Johanne Ibsdatter fra Dalby. Ifølge Bregentveds jordebog i 1750 driver Hans jorden på en ødegård i Viverup (gård nr. 5 i Viverup); denne jord må være blevet tillagt gården omkring 1742.

Majvang fortæller: På grund af Dalby bys beliggenhed var det naturligt, at grev A. G. Moltke fik krobevilling til en gård i Dalby, og derved undgik man også, at folk sad og drak i smug og brændte brændevin i hjemmene. 5. maj 1750 meddeler Fr. 5., at greve Molke »må herefter holde et kro og værtshus, hvor de rejsende såvelsom andre med behøvende logementer samt spise og drikkevarer til nødtørftighed og for en billig betaling kan blive betjente, så må det og være kroholderen tilladt der ved stedet at brygge øl og brændevin til værtshusets fornødenhed«, imod at der svares 6 rigsd. til Kgl. kasse. »I øvrigt holder han dette kro udi forsvarlig stand vedlige, og dermed udi alle måder efter loven samt de om krohold på landet allerede udgangne eller herefter udgivne forordninger, så at kroen ikke til noget fylder og tidsspilde for bonden eller andre vorder misbrugt, såfremt dette privilegium ikke ellers derved skal være forbrudt og aldeles ophævet«.

I 1767 forpligtes han til at tage brændevin fra nærmeste købstad, hvis han vil undgå at betale afgift. Der var mange bønder, der gik til Dalby kro, hvor den forrige gårdmand i Dalby, Hans Nielsen, var kromand.

Det skete ofte, at mændene, når de inden kirkegangen om søndagen spændte fra i kroen, gik derind for at få sig en tår, og de var nok ikke alle ædru, når de mødtes i kirken. Ja, de ældre har også fortalt, at Borup-mændene slog et slag om ad kroen, når de skulle hjem fra overdrevet, og resultatet blev ofte, at hesten kom hjem inden manden, da den havde fået hjemlængsel, og man vidste besked derhjemme.

[Kilde: OE-1771]

Mandens navn: Hans Nielsen Mandens erhverv: Fæstebonde privil. Kromand

Mandens alder: 61 Mandens civilstand: Gift

Mandens nr. ægteskab: 1 Mand død (ja/nej): Nej

Hustru død (ja(nej)): Nej Hustrus alder: 63

Hustrus civilstand: Gift Hustrus nr. ægteskab: 2

Sogn: Sønder Dalby Herred: Fakse
Amt: Præstø Stednavn: 1
Hans Nielsen døde i 1772, 61 år gammel
Johanne Ibsdatter døde i 1783 74 år gammel.

Christen Dyrlund.

Født 1750 død 1783

Kromand fra 1772 til 1783

Christen var søn af Niels Christophersen Dyrlund kromand i Uggerløse. Han blev gift i 1773 i Sønder Dalby med Margrethe Elisabeth Nielsdatter, datter af gårdfæster Niels Nielsen i Haslev. Christen og Margrethe fik 9 børn i perioden 1773 til 1784. Christen døde allerede i 1783, kun 32 år gammel, formentlig døde han af kopper; i hvert fald døde en af hans sønner 8 dage senere, hvor dødsårsagen angives til at være kopper.

Johan Jørgen Heintorff.

Født 1753 død 1793

Kromand fra 1785 til 1793

Johan kom fra Køge, han giftede sig i 1785 med enken.

Majvang beretter: Deres bryllup stod med pomp og pragt i Dalby kirke 15. april 1785. Heintorff fæster 25. april 1785 den privilegerede kro i Dalby samt den jord, som er henlagt dertil fra Viverup med hartkorn 6 td. 1 fj. 2 alb. samt 2 alb. skov. I indfæstning betales 300 rigsd., i smårædsel: 1 lam, 2 gæs, 2 par høns, i kroholdsafgift 10 rigsd., deraf de 6 til kgl. kasse. Desuden forpligtes han til at yde årlig en Københavnsrejse med bespændt vogn samt nogle korte rejser med et par forspandsheste. Han får derimod det sædvanlige gærdsel af Bregentveds 2 bønder i Viverup, da de holder nogle af kroens gærder vedlige på Viverup overdrev og andre imellem Dalby og Viverup byers Tvingbjergmark.

Fæstebrevets første punkt lyder: »Fæsteren ægter (som nu og er sket) afgangne Dyrlands enke, og antager sig hendes og den afdødes børn som en fader og ellers tilligemed moderen opfylder hendes forpligtelser i samfrændeskiftet.« Og der gives ham den forsikring, at om han i ægteskab selv avler sønner, skal de ligesom formandens være fritagne for at pleje fødestavn. Altså fri for stavnsbåndet. Og da han får hjælp til bygfæld og besætningen, hvad der anslås til 84 rigsd. 1 mark, skal han tilsvare dette, når han dør eller afstår stedet. Og ellers være medlem af Bregentveds brandforening.

Heintorff var en mand med et hidsigt sind, og derfor blev der mange tumulter på kroen i hans tid. Vi vil nævne et par træk.

Kromanden havde sin private brændevinsflaske stående i huset. Den 4. november 1788 syntes han, at der var gået svind i flasken. Han beskyldte bryggerspigen Kirsten Nielsdatter for at have drukket af hans private brændevinsflaske, men hun nægtede det. Han for ind på hende, tilføjede hende voldsomme slag med sin pisk, og han beskyldte hende for at være tyv, tyvevinde og tyvemær og truede hende på livet. Og da hun ville løbe ud i gården, trak han hende ind i stuen, og hun løb så igennem køkkenet, mens blodet løb således i hovedet, at de næppe kunne kende hendes ansigt. I stedet for at forbinde hende fulgte han bagefter og ville tilføje hende flere hug. Hun var nu syg og trangbrystet, og hun måtte tage hjem til hendes forældre i Haslev, hvor hun nu fik føde og pleje. Han forsvarer sig i retten med, at pigen var studs og forsømmelig, og der var fundet en sølvske i hendes kiste, som var hans, han mener, at straffen derfor må formildes.

Han idømmes en bøde på 28 rigsd. 5 mk. 8 skill. I begyndelsen af 1790 kommer de for at hente pengene, men han møder dem med grovheder og »bad djævelen brække og knække dem. og slog i bordet og ville

vide dem ud af stuen under megen larm og støj.« Han har ikke penge, men de får 1 bryggers-kobberkedel og 1 sølvspiseske med navnetrækket P. N. i dobbelt træk.

Allerede den 9. januar 1789 er det galt igen. Flere af Bregentveds gods bønder fra omegnen og ungarle derfra sad og drak øl og brændevin og spillede kort til 11 aften. Da de skulle gå, slog kromanden landsoldat Rasmus Pedersen, Kæderup, først med den bagvendte hånd på øret 4 á 6 gange. Dernæst med næverne, hentede sin ridepisk og kastede ham til jorden og slog ham både med den tykke og tynde ende i hovedet og på ryg og arme. De sloges, og kromanden stødte ham med sin pande i hovedet. Andre ville skille dem ad. Kromanden kunne ikke finde sin pisk nu og kaldte Rasmus P. for en tyveknægt og pudsede sine 2 hunde på Rasmus P., hvis tøj blev revet i stykker. Årsagen var, at da de om aftenen skulle betale de våde varer, tabte Rasmus P. 7 á 8 skill., som han ville samle op, men kromanden begyndte da at slå ham. Dette slagsmål takseres til 20 rigsd. i bøde.

Johan og Margrethe fik 4 børn i perioden 1786 til 1792.

Præstø, Fakse, Sønder Dalby, Dalbye Bye, , , FT-1787, C4349

Navn: Alder: Civilstand: Stilling i husstanden: Erhverv: Fødested:

Johann Jørgen Heintorff 33 Gift Hosbonden Kroemand og Gaardfæster, uden Bondestanden Dalby kro

Margrethe Elisabeth Dyrhund 33 Gift Madmoder

Hans Jørgen Dyrhund 14 Ugift Børn af konens 1ste Ægteskab

Else Maria Dyrhund 12 Ugift Børn af konens 1ste Ægteskab

Jens Dyrhund 5 Ugift Børn af konens 1ste Ægteskab

Christine Johanne Dyrhund 4 Ugift Børn af konens 1ste Ægteskab

Christen Henrich Heintorff 2 Ugift Børn af sidste Ægteskab

Jørgen Klausen 44 Enkemand Tjenestefolk

Ellen Nielsdatter 23 Ugift Tjenestefolk

Margrete Madsdatter 31 Ugift Tjenestefolk

Hans Bentsen 26 Ugift Tjenestefolk

Sørren Jacobsen 17 Ugift Tjenestefolk

Pauline Dorothea Monefeldt 54 Enke Madmoder Skowr.-Enke lever af Enke Kassen

Anne Margretha Monefeldt 22 Ugift Døtre af 1ste Ægteskab

Julianna Maria Monefeldt 14 Ugift Døtre af 1ste Ægteskab

Kisten Rasmusdatter 21 Ugift Tjenestepige

Anna Sophia Weeding Kruse 59 Enke Indloserende Degne Enke

Johan døde i 1793 40 år gammel.

Grevskabet Bregentveds skifteprotokol: 8. marts 1793 registrering efter fæster og værtshusholder Jørgen Heintorp og efterlevende hustru Margrethe Elisabeth Nielsdatter.

Arvinger: enken Margrethe Nielsdatter

1 søn Christen 7 år

1 søn Johan Jørgen 1 år

Marianne 4 år.

Enken Margrethe Nielsdatter fortsatte fæstet efter Johan's død indtil 1801, hvor hun giftede sig med den nederlandske kobberhandler, Johann Callies.

Johann Callies.

Født 1761 død 1801

Kromand i 1801

Præstø, Fakse, Sønder Dalby, , Dalby by, 5, FT-1801, B6409

Navn: Alder: Civilstand: Stilling i husstanden: Erhverv: Fødested:

Margrete Hejndorf 46 Enke husmoder krokone og gårdkone

Johan Hejndorf 10 Ugift hendes barn

Johannes Johansen 4 Ugift hendes uægte søn

Rasmus Henriksen 31 Ugift tjenestefolk

Niels Larsen 22 Ugift tjenestefolk

Poul Larsen 19 Ugift tjenestefolk

Birte Jensdatter 19 Ugift tjenestefolk

Maren Hansdatter 30 Ugift tjenestefolk

Maren Pedersdatter 16 Ugift tjenestefolk

Johan Hallins 42 Ugift logerende kobberhandler

Majvang beretter: Nogle år senere meldte bejlere sig igen til kroenken. Og denne gang blev den nederlandske kobberhandler, Johann Callies, den foretrukne. Dette giftermål voldte Dalby-præsten nogle vanskeligheder, da Callies var katolik. Men vielsen blev foretaget i Dalby kirke 1801.

En måned efter giftemålet bliver kromanden heftig syg, og der kan blive tale om altergang. Præsten får at vide, at det kun kan ske, hvis kromanden i vidners nærværelse erklærer at blive i den lutherske kirke, ifald han bliver rask og samtidig afsiger sin tro om transubstantionen, skærsilden og de øvrige lærdomme, hvori den katolske religion afviger fra den lutherske. Og præsten spørger biskoppen, om han må foretage jordpåkastelse. Kromanden døde og blev begravet på almindelig vis på Dalby kirkegård. Han var kun 40 år gl. Så havde enken åbenbart haft problemer nok, hun drev herefter kroen selv indtil 1815, hvor datteren Marianne blev gift med efterfølgeren.

Anders Nielsen.

Født 1788 død 1831

Kromand fra 1815 til 1830

Anders var søn af gårdfæster Niels Andersen i Rohde.

Han blev gift med Mariane Heindorff i Sønder Dalby den 26. april 1815, som forlover Niels Clausen fra Snedkergården og Niels Andersen fra Rohde.

Anders og Mariane fik 4 børn i perioden 1815 til 1820.

Mariane døde allerede i 1820 31 år gammel.

Skiftet efter hende viser, at Anders ikke havde styr på økonomien. Skifteprotokollen fra Bregentved beretter at boets værdi opgøres til 685 rigsdaler, men Anders havde en større gæld på næsten 2.000 rigsdaler bl.a. 700 rigsdaler til Johan Collins enke (hans svigermor), 1000 rigsdaler til brændevinsbrænder Dyrhund i Køge og 50 rigsdaler til gårdmand Niels Hansen i Dalby.

Arvinger:

Enkemanden Anders Nielsen

1 søn Jørgen 5 år

1 søn Johannes 2 år

1 søn Niels 3 uger

1 datter Anna Christine 4 år

Gårdmand Niels Hansen, Snedkergården i Dalby, udses til værge for børnene, idet han er gift med en halvsøster til afdøde. Anders giftede sig i 1825 med Anne Marie Nielsdatter, datter af Niels Clausen fra Snedkergården, der nu var gårdmand i Jenstrup. Anders og Anne Marie fik 5 børn i perioden 1825 til 1831. I 1830 brændte kroen; krogården blev genopbygget på Dalby mark, og samtidig hermed forpagtede Anders Babberup Mølle. Anders døde i 1831, hvorefter enken fortsatte fæstet både af krogården og Babberup Mølle.

Hvordan Dalby kro så ud før den brændte er uvist, men et bud kunne jo være som nedstående gamle kro på Hjerl Hede. Fra et skifte i 1790 berettes følgende opgørelse fra krostuen:

I krostuen: 2 lange fyrreborde på 4 fødder, 3 fyrretræskistebænke, 3 andre fyrrebænke, 3 flasker, 4 ølglas, 3 stadsglas, samt tragter og pæglemaal, 6 krus uden låg, 2 malm-lysestager, 1 kokosnøddeskal, 2 fyrrehylder, 1 slagbænk med 1gl. blåstribet olmerdugs overdyne, 1gl. linned underdyne, 1 jernkakkellovn, 1 par hørlærreds lagener, 1 stol med halmsæde og en med læderbetræk, 2 blå pudehynder, 1 skærmbædt, 1 seng med blåstribet omhæng, 1 rødstribet olmerdugs underdyne, 3 hovedpuder, 1 par blågarns lagener, 1 grønmalet egekiste foruden nogle små ting.

Der findes altså 3 sovepladser i skænkestuen, og der er endda skærmbædt, så gæsterne ikke bliver generet af hinanden, når de skal i seng. Vinglas nævnes slet ikke. Krusene gik på omgang.

Og drikkevarer: 1 td brændevin, 1 oksehoved og 1 tønne mjød, 1 oksehoved og 1 tønne gl. øl, foruden tomme fade og tønder. 1 oksehoved var lig 240 liter, 1 tønne lig 136 liter.